

BU GÜNÜMÜZDƏ AZƏRBAYCAN AİLƏSİ

Əsgərova Əfsanə Nazim qızı
Bakı Dövlət Universitetinin Qazax filiali
afsana95@list.r

Xülasə: Ailə institutu ictimai həyatı nizamlayan, onun ahəngdarlığını, həyatiliyini təmin edən bəşəri və milli dəyərləri yaşadır. “Vətəndaş nikah”larının geniş yayılması ailə institutuna ciddi zərbə vurur. Boşanmaların çoxalması, doğuşun azalması demoqrafik problemlərin kəskinləşməsi ilə müşahidə olunur. Ailənin mənəvi şəxsiyyətinin təşəkkülündə, təbii ki, ilk növbədə ata-ananın üzərlərinə böyük vəzifələr düşür.

Açar sözlər: ailə, model, milli-mənəvi dəyərlər, boşanma halları

Ключевые слова: семья, модель, национально-нравственные ценности, случаи развода.

Key words: family, model, national-moral values, cases of divorce

Azərbaycan xalqının milli-mənəvi dəyərləri sistemində ailə müstəsna rola malikdir. Şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrimizdə yüksək mənəvi keyfiyyətlərin daşıyıcısı kimi təsvir edilmiş ailə, eyni zamanda, ülvəi və müqəddəs dəyərlərin ifadəçisi kimi tərənnüm olunmuşdur. Milli təfəkkürümüzdə ailə, dövlət və Vətən məfhumları arasındakı assosiativ əlaqə xalqımızın mənəvi kamillik səviyyəsinin parlaq təcəssümünə çevrilmiş, onun genefondunun saflığını təmin etmişdir. Problemləri ilə bağlı olduğu halda, respublikamızda bu sahədə vəziyyət əsaslı şəkildə fərqlənir. Azərbaycanda qadın hüquqlarının qorunması üçün mükəmməl qanunvericilik bazası mövcuddur.

“Kiçik dövlət” modeli olan ailənin möhkəmliyini təmin edən, bu müqəddəs birlikdə mənəvi-genetik bağlılığı qoruyub saxlaya bilməyən hansısa şəxsin cəmiyyətdə nüfuz sahibi olması mümkün deyildir. Yüksək əxlaqi keyfiyyətlərə, xalqın çoxminillik milli dəyərlərinə ürəkdən bağlı olan insanlar isə ailənin cəmiyyətdəki rolunu hər zaman düzgün dəyərləndirə bilmişlər. Bəşər övladı bütün zamanlarda cəmiyyətdə layiqli yerini tapmaq, özünün saf ideallarına qovuşmaq, dərini, sevincini, xoş duyğularını bölüşmək üçün ruhi və cismani rahatlıq tapdığı bu mənəvi mühitə üz tutmuşdur. İnsanın yaşamaq həvəsi, sarsılmaz həyat eşqi həm də ailəyə, övlada olan saf məhəbbətdən, sevgidən, istəkdən irəli gəlmişdir.

Hər bir normal insan ailəsinin sosial rifahı, fəxr və şöhrəti üçün hər cür zəhmətə qatlaşır, əzmlə çalışır. Ailəsi üçün bütün varlığı, əzmi, ruhu ilə çalışan insan, əslində, o qədər də fərqi olmayıb ki, bir məqsədi də özü üçün hədəfləyir ki, bu da cəmiyyətin sağlam özəyini və gələcəyini formalaşdırmaqdır. Məhz buna görə də ailə institutu ictimai həyatı nizamlayan, onun ahəngdarlığını, həyatiliyini təmin edən bəşəri və milli dəyərləri yaşadır.

Müasir dövrdə hər bir dövlət milli mövcudluğunu, varlığını şərtləndirən ailə modelini qloballaşmanın kütləvi mədəniyyət təzahürlərinin mənfi təsirlərindən qorumaq üçün əlindən gələni edir. Hazırda xüsusən də Avropa ölkələrində ailə institutunun zəifləməsi, bəzi hallarda hətta sarsılması ilə bağlı narahatçılığın artması məsələnin həyatı əhəmiyyətini, aktuallığını bir daha nümayiş etdirir. Avropa və Qərbdə ailə institutunun zəifləməsinin əsas səbəbləri sırasında psixoloqlar “Kaliforniya sindromu”nu önə çəkirlər. Bu neqativ sindrom insanların daha çox egoizmə, egoizmə, egoizmə – iş, karyera, rahatlıq, sərbəstlik, əyləncə barədə daha çox düşünmələri, ailəni ikinci plana keçirmələri zəminində özünü göstərir. Eyni zamanda, Qərb mühitində gənc yaşlardan nikahdankənar münasibətlərin başlanması, “vətəndaş

nikah”larının geniş yayılması ailə institutuna ciddi zərbə vurur. Boşanmaların çoxalması, doğuşun azalması demoqrafik problemlərin kəskinləşməsi ilə müşahidə olunur. Avropa Birliyinin rəsmi statistika komitəsi olan “Evrostat”ın hesablamalarına görə, bu quruma üzv dövlətlərdə boşanmalar orta hesabla 35-40 faiz təşkil edir. Bunun əsas səbəblərindən biri də gender probleminin şişirdilərək feminizm səviyyəsinə çatdırılması, ailə münasibətləri fonunda fərdi şəxsiyyət azadlığının ziyanlı stereotip kimi qabardılmasıdır.

Azərbaycan tarixən formalaşmış fundamental ailə dəyərləri ilə qloballaşmanın mənfi təsirlərini özünə yaxın buraxmamağa çalışır. Xalqın tarixən formalaşmış mental keyfiyyətlərini, mənəvi-əxlaqi dəyərlərini bu gün də yaşadan azərbaycanlı gənc ailənin onun həyatında oynadığı müstəsna rolu düzgün dərk edir. Azərbaycan xalqının ailə modeli nəinki Qərbdə, həm də Şərqdə unikal hesab olunan bir ailə modelidir. Respublikamızın Avratlantik məkana integrasiya prosesinin sürətlənməsi, mədəniyyətlərarası dialoqun, etnik-dini tolerantlığın mərkəzinə çevrilməsi, habelə iqtisadi planda modernləşmə strategiyasının uğurla reallaşdırılması, Azərbaycan qadınının ictimai həyatdakı rolunun güclənməsi fonunda, xalqımıza xas milli ailə modeli ənənəvi strukturunu, mahiyyətini, mənəvi təsir gücünü saxlayır. Hər zaman olduğu kimi, bu gün də Azərbaycan ailəsi özünün bütövlüyünü, saflığını, tarixdən süzülüb gələn milli adət-ənənələrə, mental dəyərlərə bağlılığını qoruyub saxlaya bilmişdir. Bu ailə modelində hər kəs öz yerini, mövqeyini, funksiyasını, məqsədini düzgün dərk edir. Ailədaxili münasibətlərin ciddi əxlaq meyarlarına söykənməsi – böyüklərə hörmət və ehtiram, kiçiklərə sevgi, mərhəmət və diqqət kimi ənənələr qədim zamanlardan bu günə kimi yaşayır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2006-cı il 6 fevral tarixli sərəncamı ilə gender sahəsində vahid dövlət siyasətini həyata keçirən komitənin adı dəyişdirilmiş, Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi kimi yenidən formalaşdırılmışdır. Bu təşkilatın ümumən Cənubi Qafqazda gender bərabərliyi sahəsində ixtisaslaşmış fəaliyyət göstərən yeganə dövlət strukturu olduğu da xüsusi qeyd olunmalıdır.

2006-cı ilin dekabrında Milli Məclisin qəbul etdiyi “Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu da bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Qanunda gender balansının qorunması ilə bağlı hüquqi tənzimləmə mexanizmi öz əksini tapmışdır. Qanunun əsas məqsədi kişi və qadınlar üçün ictimai həyatın siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və digər sahələrində bərabər imkanlara sahib olmasının təmin edilməsi və cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiləyin bütün formalarının aradan qaldırılmasıdır.

Qanun gender bərabərliyinin təmin edilməsi ilə bağlı dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərini və vəzifələrini müəyyən etmişdir. Bütün bunlar Azərbaycan qadınının ictimai-siyasi fəallığını artırır, cəmiyyətimizin inkişafı, dövlət quruculuğu prosesində onların rolunu gücləndirir.

Bacarıqlı, çalışqan insanlar öz potensiallarından istifadə edərək sosial təminatlarını yaxşılaşdırır, bizneslərini qururlar. Bu cür imkanlı insanlar, iş adamları, səlahiyyət sahibləri öz övladlarının sağlam ruhda böyüməsinin, zəhmətə qatlaşmasının, halal və qanuni yolla varlanmasının qeydinə daha çox qalmalıdırlar.

Təəssüf ki, bəzən zəhmət çəkmədən, oxumadan, gəlir əldə etmədən, sadəcə valideyn hesabına yaxşı yaşamaq, bahalı maşın sürmək, malikanədə yaşamaq istəyən, meşşan həyat tərzinə meyilli olan, harınlayan gənclərə də rast gəlirik. Onlara elə gəlir ki, pulla bütün dəyərləri ala və sata bilərlər. Belələri ailə məsuliyyətini çəkməyə qətiyyətlə hazır olmur, evləndikdən sonra da valideynlərinin himayəsinə sığınırırlar.

Heç bir dövlətdə cəmiyyət yekcins deyil: biz istəsək də, istəməsək də, boşananlar həmişə olub, var və olacaq.

Əsas məsələ mümkün qədər boşanmalara səbəb olan amilləri aradan qaldırmaq, bu, mümkün olmadıqda isə nikahların pozulması ilə bağlı yaranan hüquqi-psixoloji problemləri qanuni müstəvidə həll etməkdir. Amma təəssüf ki, bizdə bəzən ən böyük problem də məhz boşanmalardan sonra başlayır. Məhkəmə çəkişmələri, qarşılıqlı iddialar canüzücü teleseriallar kimi uzanır. Bundan başqa, bəzən qadınından ayrılan kişi uşaqları üçün aliment verməkdən belə boyun qaçırır, müxtəlif saxta üsullara əl atır. Belə hallara qarşı da hüquqi müstəvidə mübarizənin gücləndirilməsi son dərəcə vacibdir. Bir sıra ölkələrdə boşanmanın qarşısının alınması üçün bəzən sərt tədbirlərə, məhdudlaşdırıcı addımlara da əl atılır.

Azərbaycanda boşanma hallarının qarşısının alınması üçün ən təsirli “silah” maarifləndirmənin gücləndirilməsi, Azərbaycan ailə modelinin üstünlüklərinin təbliği, gender bərabərliyinin hüquqi mahiyyətinin cəmiyyətə səbatsız, qeyri-hüquqi, qeyri-əxlaqi, ailə institutunun mənafeyinə uyğun olmayan formada “təqdimat”ına son qoymaq, valideyin məsləhəti və “xeyir-duası”nın zərurətini anlatmaq, hüquqlar kimi vəzifələrin də unudulmamasının əxlaqi dəyərə çevrilməsinə çalışmaq, yaxın qohumların, dostların qınağı və köməyi ola bilər.

Bütün bu problemlərə, qayğılara, çətinliklərə baxmayaraq əsl azərbaycanlı kişisi və qadını üçün ailə həmişə müqəddəs olub, əminəm ki, bundan sonra da belə olacaq.

Azərbaycan ailəsində də kişi başçı, ailənin iqtisadi dayağıdır. O, qərarverici, idarəedici, nəzarətedici kimi funksiyaları yerinə yetirir. Lakin məsuliyyətin ağırlığı əsasən qadının çiyinlərinə düşür. “Yuvanı dişi quş qurur” fikri də buradan qaynaqlana bilər. Qadının dözümlü və müdrikliyi ailəni qoruyur. Azərbaycan qadını bu milli xüsusiyyəti- güzəştə getmək bacarığı, fədakarlığı ilə Avropa qadınından çox fərqlənir.

Ailə dəyərlərimizi xarakterizə edərkən burada övlad sevgisinin xüsusi önəm daşdığını görürük. Azərbaycan ailəsində övlada olan sevgi, bəlkə də, dünyanın heç bir xalqı ilə müqayisə olunmayacaq qədər güclüdür. Zənnimcə, Azərbaycan ailəsinin uzunömürlülüüyünün əsas səbəblərindən biri də budur. Ailənin mənəvi şəxsiyyətinin təşəkkülündə, təbii ki, ilk növbədə ata-ananın üzrlərinə böyük vəzifələr düşür.

Fədakarlıq, öncə başqalarını düşünmə, eqoizmdən uzaq davranış, hörmət, sevgi, yardım etmək, səbir göstərmək və s. Xüsusiyyətlər mənəvi şəxsiyyəti yetişdirir. Mənəvi şəxsiyyətin meydana çıxmadığı ailələrdə təbii ki, maddi ünsürlər ön plandadır.

Ailənin yaşaması, ayaqda durması üçün iqtisadi dayağı önəmli olsa da, təkcə pul, mövqe, gözəllik, şöhrət kimi maddi amillər ailəni bir yerdə tuta bilməz. Çünki maddi elementlərin heç biri daimi deyil, ailənin gerçək bir ailə olması üçün burada mənəvi dəyərlərin hakim olması mütləqdir. Azərbaycanda boşanma hallarının qarşısının alınması üçün ən təsirli “silah” maarifləndirmənin gücləndirilməsi, Azərbaycan ailə modelinin üstünlüklərinin təbliği, gender bərabərliyinin hüquqi mahiyyətinin cəmiyyətə qeyri-hüquqi, qeyri-əxlaqi, ailə institutunun mənafeyinə uyğun olmayan formada “təqdimat”ına son qoymaq və qloballaşan çağdaş dünyamızda ölkəmizdə evlilik yaşına da müəyyən dəyişikliklərin edilməsini labüd hesab edirəm.

Ədəbiyyat

1. <https://ikisahil.az/post/228650-azerbaycan-aile-modeli-problemler-neden-yaranir>
2. https://www.yeniazərbaycan.az/MEDIA_e68138_az.html
3. http://www.anl.az/down/meqale/yeni_az/2011/iyun/180840.htm

АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ СЕМЬЯ СЕГОДНЯ*Аскерова Афсана Назимовна**Резюме*

Институт семьи поддерживает человеческие и национальные ценности, которые регулируют общественную жизнь, обеспечивают ее гармонию и жизнеспособность. Широкое распространение «гражданских браков» наносит серьезный удар по институту семьи. На фоне обострения демографических проблем наблюдается рост разводов и снижение рождаемости. В формировании нравственной личности семьи, конечно, в первую очередь большая ответственность ложится на родителей.

AZERBAIJANI FAMILY TODAY*Askerova Afsana Nazim**Summary*

The family institution maintains the human and national values that regulate social life, ensure its harmony and vitality. Wide spread of "civil marriages" is a serious blow to the family institution. An increase in divorces and a decrease in birth rates are observed with the aggravation of demographic problems. In the formation of the moral personality of the family, of course, first of all, great responsibilities fall on the parents.

*Rəyçi: Günay Elbrus qızı Binnətova**İctimai və təbiət fənləri kafedrasının 06 noyabr 2024-cü il tarixli iclasın 03 sayılı protokolu**Daxil olma tarixi 11 noyabr 2024-cü il.*